

УДК 342.9(477)

О.М. ОСТАПЕНКО, Київський апеляційний господарський суд України

РОЛЬ, МІСЦЕ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ В УПРАВЛІННІ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ УКРАЇНИ

Ключові слова: Вища рада юстиції, господарський суд, адміністративне право, управлінські структури

Здійснюючи аналіз адміністративно-правового забезпечення функціонування господарських судів в Україні необхідно звернути свою увагу на організацію діяльності державних органів та тих структурних підрозділів господарських судів, які самі не виконуючи функції правосуддя, своєю діяльністю та функціональним призначенням, сприяють здійсненню правосуддя господарськими судами України, адже від професійної, кваліфікованої діяльності зазначених структур та їх працівників залежить ступінь забезпечення конституційно гарантованих прав, свобод та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

В.Н. Хропанюк, відзначає, що розвиток людського суспільства призводить до появи таких державних органів, які в цілому дозволяють забезпечити його оптимальне функціонування. Механізм держави характеризується досить широким різноманіттям структурних та функціональних компонентів, проте його основними рисами визнаються: а) наявність людей, які спеціально виконують функції управління (законотворчість, виконання законів, їх охорона від порушень); б) наявність складної системи органів та установ, які знаходяться у тісному взаємозв'язку під час здійснення своїх безпосередніх владних повноважень; в) забезпечення функцій усіх ланок державного апарату організаційними та фінансовими засобами, а у необхідних випадках – і примусовим впливом [1, с.134–135]. Вищеза-

значені структурні і функціональні компоненти в повній мірі відносяться і до управлінських структур господарських судів в Україні, на які законодавцем покладено обов'язок з забезпечення організації діяльності зазначених судів.

Проблемами управлінських структур в загальному, та зокрема в господарських судах свого часу приділяли увагу наступні науковці: В.Б. Авер'янов, Л.Л. Богачова, Н.І. Глазунова, О.В. Гончаренко, М.В. Гринюк, М.М. Касьяненко, С.Ю. Обрусна, Д.М. Притика, А.А. Стрижак, В.Д. Ткаченко, П.В. Цимбал, М.В. Цвік та деякі інші науковці. Але вважаємо, що дослідження цієї наукової проблеми, стосовно місця та ролі окремих органів та структур господарських судів, потребує подальшої розробки та дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні правового статусу такого державного органу як Вища рада юстиції України, як одного із елементів судової системи України. Для досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати правову природу, місце і роль та повноваження зазначеного управлінського органу, який відіграє важливу роль в забезпеченні діяльності господарських судів України.

Для дослідження місця, ролі та повноважень Вищої ради юстиції в організаційно-правовому забезпеченні діяльності господарських судів необхідно звернутись до категорійно-понятійного апарату.

Найчастіше поняття «управління», відзначає М.М. Касьяненко, розглядають як сукупність стратегій, принципів, методів і засобів, форм наукового керівництва будь-якою діяльністю з метою підвищення її ефективності. У ряді випадків термін «управління» використовується для визначення цілеспрямованої дії на об'єкт з метою зміни його стану або поведінки, збереження певної структури, підтримання оптимальної діяльності та реалізації певної програми режиму стосовно організованих систем, в тому числі й соціальної [2, с.35].

Державне управління як специфічний різновид діяльності органів держави існувало і продовжує існувати цілком об'єктивно. Адже його основне призначення – організація вико-

нання правових актів та інших рішень державних органів шляхом різного роду владно-розпорядчого впливу на суспільні відносини та процеси (звідси, до речі, поширена характеристика його як «виконавсько-розпорядчої» діяльності) – не тільки зберігається, а й набуває все більшого значення в умовах загальної трансформації ролі держави у новостворюваному громадянському суспільстві з його ринковими механізмами, стандартами демократичної й відкритої державної влади [3, с.12–15].

С.Ю. Обрусна в своїй фундаментальній праці доречно відзначає, що «однією із найважливіших гарантій справедливого й ефективного правосуддя є досконало організована система судів та органів, що забезпечують функціонування судової влади. Суди в сукупності утворюють систему, ефективність функціонування якої залежить не тільки від певних процесуальних форм, а й від внутрішньої та зовнішньої управлінської діяльності. Тому важливого значення набуває її наукова організація, що передбачає вирішення ряду теоретичних та практичних проблем, визначення нових методологічних підходів до організації судового управління тощо» [4, с.108–109].

А.А. Стрижак наголошує на тому, що категорія «судове управління» застосовується в юридичній науці для характеристики діяльності державного управління в галузі правосуддя, має комплексний характер і включає діяльність з організаційного керівництва судами, організаційне забезпечення судів та здійснення відповідних установчих функцій щодо судової влади Верховною Радою України та Президентом України [5, с.29].

Специфіка управлінських структур в господарських судах визначається певними властивостями правового становища об'єктів управління, які різняться за наступними підставами: 1) їх призначення; 2) спосіб утворення; 3) завданнями і функціями; 4) змістом компетенції та повноважень. В своїй науковій праці відомий науковець Д.М. Притика зазначає, що при формулюванні поняття судового управління як особливого виду соціального управління слід виходити із таких позицій. По-перше, головне завдання судового управ-

ління – всіляко сприяти здійсненню цілей правосуддя і завдань суду; по-друге, органи юстиції (нині – Державна судова адміністрація), що здійснювали функції судового управління, не тільки повинні захищати суди від різних місцевих впливів, втручання в їхню діяльність із здійснення правосуддя, а й самі мають суворо дотримуватись принципу незалежності суддів і підпорядкування їх лише закону, не допускаючи будь-якого втручання в розгляд судами конкретних судових справ. При здійсненні правосуддя немає відносин підпорядкування між нижчестоящими судами і вищестоящими, так само як і між судами й іншими державними та громадськими організаціями. Автор робить висновок, що судове управління – це діяльність, що не поширюється на сферу правосуддя, здійснюваного судом [6, с.31].

В науковій літературі ми можемо знайти окрім тлумачення дефініції «судове управління» й таке поняття, як «державне адміністрування». Так, на думку Н.І. Глазунової, історично державне управління виникло, перш за все, як загальне політичне керівництво і регулювання (у формі ідеологічного впливу і контролю). Державне адміністрування – це власне практична діяльність державних органів, технологічний процес підготовки, прийняття і виконання управлінських рішень у сукупності методів і засобів, за допомогою яких вирішуються завдання держави і її структур різного рівня, здійснюється прямий, систематичний і цілеспрямований вплив органів управління на підвідомчі їм органи і об'єкти на основі адміністративної відповідальності за виконання рішень [7, с.37].

Відповідно до ч.1 ст.131 Конституції України, в Україні діє Вища рада юстиції, до відання якої належить: 1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад; 2) прийняття рішення стосовно порушення судьями і прокурорами вимог щодо несумісності; 3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів [8]. Згідно з ч.2 ст.1 Закону

України «Про Вищу раду юстиції» від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР, Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність [9].

Організаційно-правові форми діяльності Вищої ради юстиції необхідно класифікувати за наступними критеріями: по відношенню до механізму правового регулювання – діяльність щодо прийняття, видання та застосування правових норм; за правовими наслідками: права, організаційно-правова та організаційно неправова діяльність; з точки зору наявності елементів управління: управлінська діяльність та допоміжна (вчинення юридично значимих дій); за напрямками: діяльність з внесення подань про призначення або про звільнення суддів з посад; вирішення питань про порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності; здійснення дисциплінарного провадження, розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності; внутрішньо-організаційна діяльність тощо.

Необхідно зазначити, що наведені критерії класифікації форм діяльності Вищої ради юстиції певною мірою є умовними. Це може бути проілюстровано на такому прикладі: діяльність Вищої ради юстиції щодо застосування норм права водночас є формою діяльності, здійснюваною в рамках механізму правового регулювання, а організаційна робота може передбачати й прийняття правових актів [10, с.95].

Важливим моментом в з'ясуванні тієї ролі, яку відіграє Вища рада юстиції в адміністративно – правовому управлінні господарськими судами України є визначені законодавством повноваження цього державного органу. Так, у ст.3 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР визначається, що Вища рада юстиції: 1) вносить подання Президенту України про призначення суддів на посади або про звільнення їх з

посад; 1-1) за поданням відповідної ради суддів призначає суддів на посади голови суду, заступника голови суду та звільняє їх з цих посад; 2) розглядає справи і приймає рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності; 3) здійснює дисциплінарне провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів; 4) розглядає скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів [9].

Аналізуючи вищезазначені положення необхідно відзначити, що основними завданнями Вищої ради юстиції, відповідно до чинного законодавства є: 1) кадрові питання; 2) контрольні (дисциплінарні) питання, пов'язані з забезпеченням належної діяльності судів, в тому числі і господарських.

Досліджуючи організаційно – правовий статус Вищої ради юстиції, В.В. Молдован, визначав Вищу раду юстиції як контрольно-наглядовий орган у судовій системі. На його думку, контрольно-наглядові повноваження Вищої ради юстиції не є внутрішніми та організаційно-правовими повноваженнями, пов'язаними з управлінням своєю системою, що є типовим для організації діяльності Верховної Ради України, органів суду та прокуратури. Свою позицію вчений аргументував тим, що Вища рада юстиції не є органом судової влади, а фактично здійснює функції з нагляду за дотриманням суддями присяги, керує процесом призначення та звільнення суддів, може самостійно накладати та скасовувати дисциплінарні стягнення [11, с.138].

О.В. Гончаренко робить висновок стосовно того, що «Системно аналізуючи законодавчо виражений статус, форми управлінської діяльності Вищої ради юстиції, із застосуванням методології науки адміністративного права, теорії управління, можна відмітити, що Вища рада юстиції реалізує специфічну організуючу владну діяльність щодо кадрової організації діяльності судової влади України, а також забезпечення законності і обґрунтованості притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурорів» [12, с.19–20].

Вища рада юстиції, відповідно до чинного законодавства, є колегіальним, незалежним та представницьким державним органом, який не входячи до судової влади, є складовою всієї судової системи України і не впливає на процес правосуддя, але наділена: 1) повноваженнями у сфері формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності; 2) певними контрольними функціями по відношенню до суддівського корпусу господарських судів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна теорія держави і права : підруч. [для студ. юрид. спец. вищих навч. закл.] / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
2. Касьяненко М. М. Організація роботи та управління Державною податковою службою України : навч. посіб. / М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, П. В. Цимбал. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2001. – 229 с.
3. Авер'янов В. Б. Державне управління: теорія і практика / В. Б. Авер'янов. – К., 1998. – 432 с.
4. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади реформування судової системи Украї-

- ни: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Обрусна Світлана Юріївна. – Х., 2011. – 430 с.
5. Стрижак А. А. Судове управління в Україні (теоретичні основи і правове регулювання) : монографія / А. А. Стрижак. – Ужгород : Патент, 2004. – 120 с.
6. Притика Д. Правові проблеми судового управління / Д. Притика // Право України. – 2003. – № 3. – С. 30–36.
7. Глазунова Н. И. Система государственного управления / Н. И. Глазунова. – М. : ЮНИТИ, 2003. – 551 с.
8. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Закон України «Про Вищу раду юстиції» : від 15.01.1998 р., № 22/98-ВР // ВВР України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
10. Гончаренко О. Організаційно-правові форми діяльності Вищої ради юстиції України / О. Гончаренко // Право України. – 2007. – № 12. – С. 93–95.
11. Білоус В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / В. Т. Білоус, С. Е. Демський, О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський ; Я. Кондратьєв (ред.). – К. : Юрінком інтер, 2002. – 320 с.
12. Гончаренко О. В. Вища рада юстиції як орган державного управління у сфері формування суддівського корпусу України / О. В. Гончаренко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 2. – С. 12–21.

Остапенко О. М. Роль, місце та повноваження Вищої ради юстиції в управлінні господарськими судами України / О. М. Остапенко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 283–286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_49.pdf

Здійснено аналітично-правовий аналіз статусу та повноважень Вищої ради юстиції, як одного із органів, який забезпечує функціонування господарських судів.

Остапенко О.Н. Роль, место и полномочия Высшего совета юстиции в управлении хозяйственными судами Украины

Осуществляется аналитически-правовой анализ статуса и полномочий Высшего совета юстиции как одного из органов, который обеспечивает функционирование хозяйственных судов

Ostapenko O.N. The Role, Place and Authority of the High Council of Justice in the Management of Economic Courts of Ukraine

The scientific article is about analytical and legal analysis of the status and powers of the High Council of Justice as one of the bodies, which ensures the functioning of commercial courts.